

عبدالکریم خاوری

فرصتی دوباره برای محکومان

نگاهی به ابعاد حقوقی اعاده دادرسی در دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر

درخواست تجدیدنظر مطرح کند تا در سریع‌ترین زمان ممکن به درخواست تجدیدنظر رسیدگی کرده و اقدامات لازم را انجام دهند.

■ بازگشت رأی دادگاه

علاوه بر طرفین دعوا، وکیل یا نمایندگان قانونی آنان نیز قادر و محق به نظر خواهی هستند. در صورتی که ادعای تجدیدنظر از دید دادگاه تجدیدنظر موجه تشخیص داده شود، رأی دادگاه بدوی نقض اعلام شده و دادگاه تجدیدنظر رأی درخواست‌کننده را صادر خواهد کرد. در غیر این صورت با رد درخواست و تأیید رأی توسط دادگاه تجدیدنظر، پرونده به دادگاه بدوی اعاده خواهد شد.

یکی از روش‌های شکایت از احکام، اعاده دادرسی در دادگاه تجدیدنظر و بدوی می‌باشد.

■ اعاده دادرسی در تجدیدنظر

احقاق حق و منتهی شدن رسیدگی به حکم صحیح آن قدر اهمیت دارد که قانون در چنین شرایطی اجازه رسیدگی مجدد داده است. موضوع اعاده دادرسی این است که رأی بر مبنای اشتباه و یا استناد به مدارکی غیرواقعی صادر شده است. ماجرای سه منتهی اعمالی اغتشاشات سال قبل بار دیگر پای اعاده دادرسی را به رسانه‌ها باز کرد. در حال حاضر یکی از مشکلات رایج افراد در زمینه حقوقی، اعاده دادرسی در دادگاه تجدیدنظر است. هر چند این امر تنها در مواردی بسیار خاص و با تشخیص مراجع قضایی امکان پذیر است اما شرایط آن همانند اعاده دادرسی در دادگاه بدوی (دادگاه‌هایی که در اولین مرحله پرونده به آنها رجوع و حکم صادر شده) است.

دادگاه‌های تجدیدنظر از نظر سطح و درجه، یک پله بالاتر از دادگاه‌های بدوی قرار دارند. حکم صادره از سوی دادگاه تجدیدنظر، قطعی است و چنین احکامی اصولاً قابل تجدیدنظر نیستند و تنها در مواردی خاص می‌توان درخواست اعاده دادرسی مطرح کرد. مطابق قانون تجدیدنظر، اگر محکوم علیه (شخصی که حکم دادگاه علیه او صادر شده باشد) نسبت به حکم صادره اعتراض کند، باید شکایت خود را به صورت مستقل درخواست اعاده دادرسی کند.

طاری (روود ثالث): بنا بر بند ب ماده ۴۲۲ قانون دادرسی مدنی، برخلاف اعاده دادرسی اصلی که پرونده‌ای در حال رسیدگی نیست تا ضمن آن اعاده دادرسی مطرح شود، اعاده دادرسی طاری در حین انجام مراحل دادرسی مطرح می‌شود. به عبارتی دیگر، اگر در ضمن یک دادرسی حکمی به عنوان دلیل ارائه شود و طرف مقابل نسبت به آن درخواست اعاده دادرسی کند، این درخواست، درخواست طاری نام دارد.

■ ابهامات عملکرد و کلای ۳ متهم آبان

کلای سه زندانی محکوم به اعدام اغتشاشات آبان ۹۸، برخلاف تصور عموم که اعاده دادرسی را صرفاً بر اساس ماده ۴۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری می‌دانند، با استناد به ماده ۴۷۴ این قانون درخواست خود را به رئیس دیوان عالی کشور ارسال کردند.

■ تفاهات مواد ۴۷۷ و ۴۷۴ آیین دادرسی

در ماده ۴۷۷ آیین دادرسی کیفری که عمدتاً آن را پایه اعاده دادرسی می‌دانند، ملاک تصمیم‌گیری تشخیص خلاف شرع بودن حکم صادره توسط رئیس قوه قضائیه است. در متن این ماده آمده است: در صورتی که رئیس قوه قضائیه رأی قطعی صادره از هر یک از مراجع قضایی را خلاف شرع بین تشخیص دهد، با تجویز اعاده دادرسی، پرونده را به دیوان عالی کشور ارسال کند. در شعی خاصی که توسط رئیس قوه قضائیه برای این امر تخصص می‌یابد رسیدگی و رأی قطعی صادر کند. شعب خاص مذکور در صورتی که بر خلاف شرع حکم اعلام شده مطمئن شود، رأی قطعی قبلی را نقض و رسیدگی مجدد اعم از شکلی و ماهوی به عمل می‌آوردند و رأی مقتضی صادر می‌کنند.

اما درباره ماده ۴۷۴ آیین دادرسی کیفری که درباره موضوع پرونده سه محکوم به اعدام اغتشاشات آبان ۹۸ مورد استناد قرار گرفته و رئیس دیوان عالی این درخواست را پذیرفته است، همان طور که سخنگوی قوه قضائیه اعلام کرد در اسباب این ماده اعاده دادرسی برای پرونده‌ها در شرایطی پذیرفته می‌شود که محکوم علیه، وکیل وی، دادستان مجری حکم یا دادستان کل کشور از احکام قطعی صادر شده بنا بر جهات مذکور در ماده ۴۷۴ تقاضای اعاده دادرسی کنند.

مصادیق زیر نیز شرایط و دلایل پذیرش اعاده دادرسی بر اساس ماده ۴۷۴ ذکر شده است:

الف- کسی به اتهام قتل شخصی محکوم شود و سپس زنده بودن وی محرز گردد.

ب- چند نفر به اتهام ارتکاب جرمی محکوم شوند و ارتکاب آن جرم به گونه‌ای باشد که نتوان بیش از یک مرتکب برای آن قائل شد.

پ- شخصی به علت انتساب جرمی محکوم شود و فرد دیگری نیز به موجب حکمی از مرجع قضایی به علت انتساب همان جرم محکوم شده باشد، به طوری که از تعارض و تضاد مفاد دو حکم، بیگناهی یکی از آنان احراز گردد.

ت- درباره شخصی به اتهام واحد، احکام متفاوتی صادر شود.

ث- در دادگاه صالح ثابت شود که اسناد جعلی یا شهادت خلاف واقع گواهان، مبنای حکم بوده است.

ج- پس از صدور حکم قطعی، واقعه جدیدی حادث یا ظاهر یا ادله جدیدی ارائه شود که موجب اثبات بیگناهی محکوم علیه یا عدم تقصیر وی باشد.

چ- عمل ارتكابی جرم نباشد یا مجازات مورد حکم بیش از مجازات مقرر قانونی باشد.

■ احتمال خطا و اشتباه

یک حقوقدان نیز با بیان اینکه در رسیدگی به پرونده ۳ محکوم آبان ۹۸ هیچ امر غیرمتعارف، خلاف جریان عادی امور و قوانین نینفاده است، درباره موضوع اعتراض مرجع محکومیت به تسنیم گفت: رسیدگی دو یا چند مرحله‌ای و امکان اعتراض و متعاقب آن بازنگری در آراء محاکم در همه کشورهای دنیا و نظام‌های حقوقی امری متداول و مرسوم است، زیرا مقامی که نسبت به یک موضوع رسیدگی و در خصوص آن رأی صادر می‌کند نیز با وجود دانسته‌هایش باز ممکن الخطاست و این احتمال وجود دارد که شاید در صدور رأی دچار خطا و اشتباهی شود. حمیدرضا محمدی افزود: از این جهت موضوع به رسیدگی در یک مرجع عالی‌تر در صورت اعتراض فردی که رأی علیه او صادر شده یا هر ذینفع یا ذی‌منتهی به تشخیص قانون سپرده می‌شود تا مجدداً از لحاظ شکلی و ماهوی مورد بررسی قرار گیرد تا احتمال هر گونه خطا یا اشتباه در آن به حداقل ممکن برسد.

■ مغایرت با شرع

این وکیل پایه یک دادگستری درباره مسئله اعاده دادرسی تصریح کرد: یکی از شیوه‌های اعتراض به آراء اعاده دادرسی است که نوع ویژه‌ای از رسیدگی مجدد در باره احکام قطعی است و بخشی از وظایف و اختیارات انحصاری رئیس قوه قضائیه شناخته می‌شود که در ماده ۴۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری پیش‌بینی شده است. این نوع اعاده دادرسی صرفاً بر یک جهت استوار است و آن، مخالفت رأی صادره با شرع است. بدین معنی که اگر به تشخیص رئیس قوه قضائیه، رأی صادره یا قواعد شرعی بین (اشکار) مغایرت داشته باشد، می‌تواند دستور تجویز اعاده دادرسی (رسیدگی مجدد) را صادر کند.

محمدی ادامه داد: با صدور دستور تجویز اعاده دادرسی توسط رئیس قوه قضائیه، پرونده با ذکر دلیل مغایرت رأی با شرع، به شعب ویژه‌ای ارجاع می‌شود و شعبه مزبور بر اساس نظر رئیس قوه (مبنی بر خلاف شرع (بین) رأی مورد درخواست اعاده دادرسی را نقض و رسیدگی مجدد اعم از شکلی و ماهوی به عمل می‌آوردند و رأی مقتضی به صدور رأی مقتضی می‌کنند.

■ پیش از ۴ هزار درخواست اعاده دادرسی

این وکیل دادگستری درباره پرونده‌ای که هیاهوی بسیاری پیرامون آن به وجود آمده است، اظهار کرد: درباره پرونده‌ای که این روزها خیلی جنجالی شده شاهد هستیم که کلای سه تن از محکومان به اعدام، درخواست اعمال ماده ۴۷۴ را از رئیس دیوان عالی کشور کرده و ریاست دیوان عالی کشور از جمله اشخاصی است که در این زمینه صلاحیت دارد و در واقع هیچ امر غیرمتعارف، خلاف جریان عادی امور و قوانین اتفاق نیفتاده است.

وی افزود: انتساب پذیرش اعمال ماده به هیاهو در فضای مجازی و شبکه‌های ماهواره‌ای و رسانه‌های معاند، امری خلاف واقع و از زمره ترفندها و توطئه‌های دشمنان در تضعیف نظام و دستگاه قضایی به عنوان یکی از کارکنان اصلی حاکمیتی کشور است و همان‌طور که سخنگوی قوه قضائیه چندین قبل در تلویزیون اعلام کرد: از ابتدای اسامات تاکنون بیش از ۴ هزار درخواست اعاده دادرسی با استناد به همین ماده ۴۷۴ قانون آیین دادرسی به دیوان عالی ارجاع شده و همین امر مؤید این است که این اقدام، روند جدیدی نبوده است.

دیده‌بان

■ در این ستون نگاهی به اتفاق‌های خوشایند هفته اخیر در سیستم قضایی کشور داریم. اتفاق‌هایی که بیانگر افق‌های روشن قضایی و دادرسی در کشور است.

پای گروه‌های جهادی به زندان‌ها باز شد

در راستای دستورالعمل رئیس قوه قضائیه در مورد نحوه مشارکت و تعامل نهاد‌های مردمی با قوه قضائیه و با همت رئیس جدید سازمان زندان‌ها، گروه‌های مردمی برای اولین بار پس از سه زندان‌ها گذاشتند. گروه‌های جهادی و مردمی که در طول انقلاب، دوران کرونایی و در مسیر خدمت‌رسانی به قشرهای مختلف، امتحان موفق و غرور آمیزی پس داده‌اند این روزها همزمان با به عرصه جدیدی گذاشتند. یکی از شاخصه‌های دوران تحول در قوه قضائیه توجه به ظرفیت‌های این نظیر مردمی در جهت پیشبرد امور است. چندی پیش و در همین راستا دستورالعمل نحوه مشارکت‌های مردمی توسط رئیس عدلیه به تمامی واحدهای قضایی ابلاغ شد تا این تصمیم سیاست مهم ضمانت اجرای پیدا کند. پنج‌شنبه گذشته و در همین جهت تعدادی از زندانبازان گروه جهادی منتظران ظهور به زندان ورامین رفتند تا به زندانبانی که مشکلات زندانبازان داشتند رسیدگی کنند. گفتنی است این حرکت بدیع برای اولین بار صورت گرفته و پای ظرفیت‌های مردمی را به زندان‌ها باز کرده تا کمکی بزرگ باشد جهت بهبود وضعیت فرهنگی و خدمت‌رسانی در زندان‌های سراسر کشور. خدمات این گروه زندانبازان جهادی به زندانبان ورامین رایگان بوده و ظرف دو روز به زندانبان ارائه شد و در هفته‌های آینده نیز در سایر زندان‌های کشور ادامه پیدا خواهد کرد.

فروشگاه حامی متعلق به بنیاد تعاون زندانبان در شهر زیبا افتتاح شد

نخستین شعبه فروشگاه حامی در شهر زیبا (یکی از محله‌های غرب تهران در منطقه ۵) واقع در میدان القدری جنب قانون اصلاح و تربیت (متعلق به بنیاد تعاون زندانبان) افتتاح شد. این بنیاد هم‌اکنون بیش از ۲۵۰۰ نوع کالا را در ۱۸ گروه تخصصی توسط زندانبان تولید می‌کند. بنیاد تعاون زندانبان طی هشت سال گذشته ۴۵ فروشگاه تجزیرای حامی را در مراکز استان‌ها و کلاشهرها احداث، تجهیز و مورد بهره‌برداری قرار داده و هدف نیز تا پایان سال، افزایش فروشگاه‌ها تا ۷۰ واحد است. بنیاد تعاون با ۹۸۰ واحد تولیدی کوچک، متوسط و بزرگ (در داخل، بیرون و بیرون از زندان‌ها)، علاوه بر فروش کالاها و محصولات تولیدی در فروشگاه‌های تجزیرای حامی، نسبت به تأسیس شرکت اینترنتی «حامی بازار» نیز اقدام نموده است. هم‌اکنون محصولات تولیدی زندانبان علاوه بر عرضه در واحدهای فوق در شبکه «دیجی کالا و باسلام» نیز در حال عرضه است. تمامی مراحل طراحی، احداث، ساخت لوازم و دکوراسیون، تجهیز و بهره‌برداری از فروشگاه‌ها، با همکاری زندانبان انجام شده است.

آزادسازی اراضی ملی در چالوس

عبدالکریم خطیبی دادستان عمومی و انقلاب شهرستان چالوس از رفع تصرف و آزادسازی ۳ هزار مترمربع از اراضی ملی در چالوس خبر داد و گفت: در پی شکایت امور اراضی جهاد کشاورزی و ورود دستورالعمل دادستانی بر برخورد با ساخت و سازهای غیرمجاز در اراضی ملی مطرح شده آغاز شد. وی افزود: با همکاری نیروی انتظامی و منابع طبیعی این حوزه قضایی در راستای حفظ اراضی ملی، حکم خلع ید و رفع تصرف اجرا شد. دادستان چالوس خاطر نشان کرد: در برخورد با ساخت و سازهای غیرمجاز و هر گونه تصرف اراضی ملی قطعات پای کار ایستاده‌ایم و گذشت و اهمال کاری نداریم.

اعاده دادرسی در نظام قضایی، امری ضروری است

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی با بیان اینکه اعاده دادرسی به عنوان تجدیدنظر فوق‌العاده در قانون پیش‌بینی شده است که تحت دو عنوان ماده ۴۷۷ یا ۴۷۴ صورت می‌گیرد، گفت: در موارد خاص و همچنین مجازات‌های سلب حیات همچون اعدام معتقد هستیم که اعاده دادرسی باید با دقت انجام شود. جعفر کوشا با اشاره به تبیین حقوقی درخواست اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور و با اشاره به پذیرش درخواست بررسی مجدد پرونده سه اعدامی از سوی دیوان عالی کشور، گفت: اعاده دادرسی در نظام قضایی امری ضروری است و به رغم اینکه آرای قطعی باید لازم‌الاجرا باشند اما می‌توان گفت اعاده دادرسی یک نهاد و تأسیس خوبی است. کوشا عنوان کرد: در موارد خاص و بخصوص مجازات‌های سلب حیات همچون اعدام معتقد هستیم که اعاده دادرسی باید انجام و با دقت انجام شود و قضات در دیوان عالی کشور دلائل را ببینند و مسائل را مجدد نظارت کنند و این می‌تواند مرحله خوبی باشد برای اینکه اشتباهات قضایی را جبران کنیم، وی با بیان اینکه در بعد بین‌المللی قضیه این است که بنای اعدام و اجرای مجازات اعدام را نداریم و اعاده دادرسی را می‌پذیریم، اظهار کرد: این می‌تواند حرکت خوبی باشد که مجازات اعدام اگر چه در قانون پیش‌بینی شده است، اما هیچ تعجیل و شتاب‌زدگی در اجرای آن نداریم. عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی با اشاره به اینکه اینها جوان هستند و بحث توبه و ندامت نیز وجود دارد، گفت: شاید با اعاده دادرسی مجدداً بتوانند گذشته خود را جبران کنند و رأفت اسلامی و نگاه اسلام بر این نیست که مجازات را به عنوان یک موضوع باندان بلکه مجازات را طریقی باید داد. پس اعاده دادرسی را فرآیند خوبی برای احقاق حقوق محکومان می‌دانیم.

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی با بیان اینکه اعاده دادرسی به عنوان تجدیدنظر فوق‌العاده در قانون پیش‌بینی شده است که تحت دو عنوان ماده ۴۷۷ یا ۴۷۴ صورت می‌گیرد، گفت: در موارد خاص و همچنین مجازات‌های سلب حیات همچون اعدام معتقد هستیم که اعاده دادرسی باید با دقت انجام شود. وی با طرح این سؤال که آیا اعاده دادرسی نسبت به استحکام آراء تزلزل ایجاد می‌کند یا خیر؟ و اینکه اگر آراء قطعی هستند باید اجرا شوند یا خیر؟ گفت: با توجه به اینکه ممکن است اشتباهات قضایی وجود داشته باشد و تحقیقات کلفی نباشد یا دلائل جدیدی برای نظرات استنباطی باشد به نظر می‌رسد که اعاده دادرسی در نظام‌های قضایی

اعاده دادرسی جلوی اشتباهات را می‌گیرد

پس از قطعی شدن حکم، محکوم علیه یا وکیل می‌تواند درخواست اعاده دادرسی نماید و دیگری در ماده ۴۷۷ پیش‌بینی شده است که مربوط به اختیارات ریاست قوه قضائیه است. رئیس مرکز وکلای خراسان رضوی با تأکید بر اینکه هیچ تفاوتی در جرائم مهمه همچون جرائم سیاسی و... ندارد، تصریح کرد: این حساسیتی که در نظام قضایی ما وجود دارد شامل تمامی محکومان علیه‌ها در هر صنف و با هر نوع اتهام و هر محکومیتی می‌شود که می‌توانند از این امتیاز قانونی برخوردار شوند و بدان معناست که با اعاده دادرسی از کمترین اشتباه نیز جلوگیری می‌شود. وی عنوان کرد: به ویژه در بحث‌هایی کیفری درخواست اعاده دادرسی مقید به مهلت نیست و در هر زمانی که محکوم علیه احساس کند که اشتباهی صورت گرفته یا حکمی به ناحق صادر شده قانون این اختیار را به او داده که از اعاده دادرسی استفاده کند و دستگاه قضا نیز این حساسیت را دارد و به ویژه در پرونده‌هایی که حساسیت اجتماعی نسبت به آن بیشتر است در دیوان عالی کشور هم در مرحله عادی و هم در مرحله اعاده‌دادرسی توجه ویژه‌تری به آن می‌شود که هم به نوعی جایگوی افکار عمومی جامعه باشد و هم حقی از محکومان علیه ضایع نشده باشد و اشتباهی صورت نگرفته باشد.

رئیس مرکز وکلای خراسان رضوی گفت: این حساسیتی که در نظام قضایی ما وجود دارد شامل تمامی محکومان علیه‌ها در هر صنف و با هر نوع اتهام و هر محکومیتی می‌توانند از این امتیاز قانونی برخوردار شوند. علی غفوری با اشاره به تبیین حقوقی درخواست اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور و با اشاره به پذیرش درخواست بررسی مجدد پرونده سه اعدامی از سوی دیوان عالی کشور، گفت: این حساسیتی که در نظام قضایی ما وجود دارد شامل تمامی محکومان علیه‌ها در هر صنف و با هر نوع اتهام و هر محکومیتی می‌شود که می‌توانند از این امتیاز قانونی برخوردار شوند. وی افزود: بر اساس قوانین موجود در کشور امکان اعاده دادرسی از احکام قطعی دادگاه‌ها به وجود دارد. اعاده دادرسی در پرونده‌های کیفری و به ویژه جرائم سنگین غیرممکن است. قانونگذار ما نسبت به این موضوع حساسیت ویژه‌ای دارد و علاوه بر تأکیدات متعددی که در اصول مختلف آیین دادرسی کیفری در شیوه عادی رسیدگی به جرائم بر آن تأکید شده است همچنین موضوع اعاده دادرسی نیز پیش‌بینی شده است.

غفوری اظهار کرد: بر اساس ماده ۴۷۴ یک راه درخواست اعاده دادرسی از شعب مختلف دیوان عالی کشور است که